

Publication of Association Esprit, Société et Rencontre
Strasbourg/France

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

Volume 5 Issue 8, p. 827-849, December 2012

**İLKÖĞRETİM PROGRAMLARINDAKİ BAZI ORTAK
DEĞERLERİN KAZANILMA DÜZEYLERİNİN BAZI
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
(SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ)***

*COMPARING THE ACQUISITION LEVELS OF SOME COMMON
VALUES IN ELEMENTARY SCHOOL CURRICULA IN TERMS OF
SELECTED VARIABLES
(THE CASE OF SAMSUN PROVINCE)*

Yrd. Doç. Dr. Yakup KESKİN

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak
Bilgisi Eğitimi Bölümü*

* Bu araştırma, OMÜ Bilimsel Araştırma Projeleri (PYO. EGF. 1907. 10. 001) kapsamında desteklenmiştir. Proje kapsamında bilgi ve birikimleri ile destek olan OMÜ Eğitim Fakültesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. İsmail Gelen, Yrd. Doç. Dr. Yücel Öksüz, Yrd. Doç. Dr. H. Bayram Yılmaz ve Yrd. Doç. Dr. Ali Yılmaz'a, lisansüstü öğrencileri Arş. Gör. Kerem Coşkun, Arş. Gör. İhsan Onay, Öğrt. Ademi İci ve Öğrt. Hasan Dağdır'a en derin sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Abstract

In 2005 by reforming its primary school curriculum Turkey has introduced a set of regarding methods of acquiring and teaching national spiritual cultural and universal values. Considered within the contexts of Turkey's EU bid and globalisation, acquisition of moral values bears importance for the national education system of Turkey.

This study aims to bring to light in a comparative way the acquisition level of some universal values such as tolerance, respect, helpfulness, fairness and honesty among pupils who are about to finish primary fifth grade and attend socio-economically various schools in the Samsun province. These values take place in the curricula of Religious Culture and Moral Studies, Social Studies, Turkish, and Life Studies which were courses in effect since 2005-2006 education year. It is anticipated that this study will provide valuable information regarding the acquisition level of values taking place in the teaching programs. The results will help in coming up with the ways in which the primary school program can be made sustainable and developed further.

To this end, a step-by-step approach has been followed: literature review, examining elementary school curricula to define common universal values, development and implementation of data collection tool, and evaluation of results. In this research, a survey in line with the elementary school curricula guide books was developed by the researcher and used to determine the value acquisition levels of the students.

Regarding the values studied in this study, it has been found out that while the acquisition level of "honesty" does not vary according to the gender variable while the acquisition level of some items related to values such as "**fairness, tolerance, respect, helpfulness**" do. In addition, acquisition level of some items representing different values vary in terms of socio-economic level of students.

Keywords: Primary curriculum, primary fifth grade, universal values, acquisition, value acquisition level, comparison.

Öz

Türkiye, 2005 yılında ilköğretim programlarını yenileyerek milli, manevi, kültürel ve evrensel değerlerin kazanılma ve kazandırılma yöntemine ilişkin bazı yenilikler getirmiştir. Küreselleşme ve Avrupa Birliği'ne giriş süreci göz önüne alındığında evrensel değerlerin nasıl kazandırıldığı Türk milli eğitim sistemi için önem arz etmektedir.

Araştırma ile, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe ve Hayat Bilgisi öğretim programlarında yer alan evrensel nitelikteki bazı değerleri (**hoşgörü, saygı, yardımseverlik, doğruluk ve dürüstlük**) Samsun ilinde sosyo-ekonomik düzey bakımından farklı ilköğretim okullarında 5. sınıfı tamamlamak üzere olan öğrencilerin kazanım düzeylerinin karşılaştırmalı olarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Böylelikle öğretim programlarında kazanılması öngörülen değerlere ne ölçüde ulaşıldığı, araştırma sonucunda tespit edilecek durumun, eğitim öğretim süreçleri, ilköğretim programlarının

geliştirilmesi ve uygulanabilirliğinin artırılması açılarından önemli verileri ortaya koyacağı öngörülmektedir.

Bu amaçla literatür taraması, ilköğretim programlarının incelenmesi, ilköğretim programlarında ortak olarak bulunan evrensel nitelikli değerlerin belirlenmesi, veri aracının geliştirilmesi, uygulanması ve sonuçların değerlendirilmesi adımları izlenmiştir. Araştırmada, ilköğretim programları kılavuzlarından elde edilen ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Değer Düzeyi Belirleme Veri Aracı” kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında ele alınan değerler ile ilgili; “**dürüstlük**” değerlerinin kazanım düzeyi cinsiyet değişkenine farklılık göstermezken, “**doğruluk**”, “**hoşgörü**”, “**saygı**” ve “**yardımseverlik**” değerleri ile ilgili bazı maddelerin kazanım düzeylerinde cinsiyete göre farklılık gösterdiği, ilgili değerleri temsil eden maddelerin kazanım düzeylerinin öğrencilerin sosyo ekonomik düzey değişkenine göre de farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim programları, ilköğretim 5. sınıf, evrensel değerler, kazanım, değer düzeyi, karşılaştırma.

Giriş

Eğitimin tarih boyunca öğrencilerin hem akademik başarılarını yükseltmek hem de iyi karakter özellikleri göstermelerini sağlamak üzere iki ana hedefi olmuştur (Lickona 1993: 12-15). Bu doğrultuda da insanlığın 21. yüzyılda eğitimden beklentisi barış, özgürlük, sosyal adalet ideallerinin gerçekleşmesi gibi temel kazanımlardır (Büyükdüvenci 2009: 253). Ebeveynler de eğitim kurumlarından çocukların gelişim süreçlerini takip etmelerini, gerektiğinde buna müdahale etmelerini ve eğitsel ya da davranışsal bir problemle karşılaştıklarında bir çözüm yolu bulmalarını talep etmektedirler. Bundan dolayı okulların temel işlevi çocuğu yalnızca akademik anlamda başarılı kılmak değil aynı zamanda iyi bir insan olarak da yetiştirme olarak görülmektedir (Dagget 2003). Bu ise temel olarak okulların uyguladığı öğretim programları ile gerçekleştirilmektedir. Öğretim programları, bir ülkedeki sosyal, kültürel bütünleşmeyi ve sürekliliği sağlayan en önemli dokümanlar olup öğrencilerin davranışlarından, öğrenme öğretme etkinliklerine ve bunların değerlendirilmesine kadar her şey rehberlik etmektedir (Aydın 1999: 9).

Okulların en eski misyonu değer kazandırmak olduğundan, değer öğretimi de doğal olarak okullar var olduğu sürece devam edecektir (Ryan 1993: 16-18) Okulda uygulanan değer eğitiminin hedefleri; öğrencilere toplumsal değerleri öğretmek, iyi davranış alışkanlıkları kazandırmak ve ahlakî muhakeme becerilerini geliştirmek şeklinde özetlenebilir (Schaps vd. 2001: 40-41).

Önceleri toplum ve çevre tarafından desteklenen birçok değer, çocuklara yaşantıları yoluyla aktarılabilenken günümüzde bunu başarabilmek pek mümkün olamamaktadır. Günümüz şartlarına göre etkili bir değerler eğitiminin gerekli olduğu aşikar olup yaşamımızın

bütününde yer alan değerlerin yarınlar hazırlamaya çalıştığımız öğrencilere bilinçli ve profesyonel bir uğraşı yolu olan eğitimle kazandırılması gerekmektedir (Turğut 2010: 11).

Değer

Türk Dil Kurumu'na göre değer; *bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılıktır* (TDK, 1983). Latince “Valere” kökünden gelen ‘değer’, “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelmekte olup, önceleri iktisat alanında kullanılırken etiğe geçtiği ya da (Hartmann, 259, Akt; Kucuradi 1971: 54), Znaniecki tarafından sosyal bilimler alanına kazandırıldığı ileri sürülmüştür (Bilgin 1995: 83). Doğal olarak değer ve değerler üzerinde yapılan çalışmalara sosyal bilimciler yoğunlaştığından felsefeden, sosyolojiye, eğitime ve davranış bilimine kadar birçok sosyal bilim disiplini bu kavrama kendi zaviyesinden bakmıştır. Bunun bir sonucu olarak da çeşitli değer tanımları ortaya çıkmıştır. Temel olarak değerler inançlar ve tutumlarla ilişkilendirilse de hem inançlardan hem de tutumlardan daha kapsamlı oldukları söylenebilir (Demircioğlu ve Tokdemir 2008: 71).

Değerler, yaşam amacı doğrultusunda tercih edilen, belirli bir davranış biçimi veya yaşam amacı şeklindeki süregiden bir inanç (Rokeach 1973: 5), düşünce ve eylemlere rehberlik eden standartlar kümesi (Feather 1975: 8), insanın yaşamında ona kılavuzluk etmeye hizmet eden, arzulanan, durumlar ötesi hedefler (Schwartz 1996: 2) ya da bir bakıma bizim hayatımızın gayeleridir (Güngör 1998: 84-85). Hökelekli ve Gündüz (2007: 373) ise değerleri şöyle özetlemektedir: İnsanların davranışlarını yönlendirmede ve belirlemede, kendileri de dâhil olmak üzere insanları ve olayları değerlendirmede kullandıkları ölçütler, ideal ve arzu edilen davranış ve yaşam biçimlerini ifade eden, belirli somut koşulları ve nesnelere aşan üst-düzye kavramlar veya doğru kararlara varılmasında bireylere yardımcı olan genel ilkelerdir.

Araştırmamızın da içeriği ile doğru orantılı olarak Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programlarında değeri bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar olarak tanımlanmış, değerlerin temel fonksiyonları arasında toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici yönlerinin olması, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılaması, davranışlarını olumlu yönde geliştirerek bireylerin iyiliğine hizmet etmeleri gibi hususları saymıştır (MEB 2006: 31).

Türk Milli Eğitim Sisteminde Değerler

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1948 yılında hazırlanmış olduğu ilk ve ortaöğretim programlarında; milli eğitimin amaçları, ilk-ortaokul öğretimin amaçları ve programların ilgili bölümlerinde eğitimin, sevgiyle verilmesi gerektiği gibi değer ifadelerine rastlanmaktadır (Keskin ve Keskin 2009: 80). Türk Milli Eğitiminin amaçlarının belirlendiği 1973 tarih ve 1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Kanunu”nda ise bu amaç; *öğrencileri Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmek* olarak ifade edilmiştir. 2004-2005 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan ilköğretim Hayat Bilgisi, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji, Düşünme Eğitimi, Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ve özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi derslerde değerler ya müstakil başlık altında ele alınmış ya da programın genel amaç, hedef ve kazanımlarına serpiştirilmiştir.

İlköğretim programlarında müstakil başlık olarak ele alınan değerler tabloda görülmektedir.

Tablo 1: İlköğretim programlarında değerler

İLKÖĞRETİM PROGRAMLARINDA DEĞERLER	HAYAT BİLGİSİ (1-3. sınıf)	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (İDKAB) (4-8. sınıf)	SOSYAL BİLGİLER (4-7. sınıf)	TÜRKÇE (1-5. sınıf)	DÜŞÜNME EĞİTİMİ (6-8. sınıf)	VATANDAŞLIK VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ (8. sınıf)	FEN VE TEKNOLOJİ (4-5. sınıf)
Adil Olma, Hoşgörü, Vatanseverlik, Yardımseverlik	√	√	√	Örtük	YOK	√	YOK
Sevgi	√	√	√		√	√	√
Dürüstlük	√	√	√		YOK	YOK	YOK
Barış	√	√	√		YOK	√	√
Saygı	√	√	√		√	√	√
Aile Birliğine Önem Verme, Bağımsızlık, Bilimsellik, Çalışkanlık, Duyarlılık, Misafirperverlik,	YOK	√	√		YOK	YOK	YOK
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	YOK	√	√		YOK	YOK	√
Temizlik	YOK	√	√		YOK	YOK	√
Dayanışma	YOK	√	√		YOK	√	YOK
Estetik	YOK	√	√		YOK	YOK	√
Sorumluluk	YOK	√	√		√	√	√
Alçak Gönüllülük, Bağışlama, Cömertlik, Dost Emaneti Korumak, Fedakârlık, Gazilik, Hakika Sevgisi, Hakseverlik, Hayâ, İbadet Yerlerine Saygı, İffet, İyi Niyet, Kadirşinaslık, Kanaat, Kardeşlik, Merhamet, Mürüvvet, Namuslu Olmak, Nezaket, Ölçülülük, Paylaşımçı, Olmak, Sadelik, Samimiyet, Sözünde Durmak, Şehitlik, Şükür, Tutumluluk, Vefa	YOK	√	YOK		YOK	YOK	YOK
Demokrasi Bilinci	YOK	√	YOK		YOK	YOK	√
Kültürel Değerleri Koruma ve Geliştirme, Toplumsallık, Yeniliğe Açıklık	√	YOK	YOK		YOK	YOK	YOK
Öz Güven	√	YOK	YOK	√	YOK	√	
Öz Saygı	√	YOK	YOK	YOK	√	YOK	

Özgürlük	YOK	YOK	√	YOK	√	YOK
Doğruluk, Cesaret, Doğa Sevgisi, Doğal Çevre Duyarlılık, Güvenirlik,	√	√	YOK	YOK	YOK	YOK
Tarihsel (Kültürel) Mirasa Duyarlılık,	√	√	YOK	YOK	√	YOK
Görgülü Olmak, Türk Büyüklerine Saygı, Millî Millî Birlik Şuuru, Türk Bayrağına Ve İstiklâl Marşı'na Saygı,	√	√	YOK	YOK	YOK	YOK
Sabır	√	√	YOK	√	YOK	YOK
Dikkatli Olma, Kuşku Duyma, Meraklı Olma, Özen Gösterme, Özgünlük, Tarafsızlık, Tutarlı	YOK	YOK	YOK	√	YOK	YOK
Diğerkâmlık, Onur, Paylaşma, Uzlaşma, Eşitlik Farklılıklara Saygı Duyma, Millî, Manevi ve Evrensel Değerlere Duyarlı Olma	YOK	YOK	YOK	YOK	√	YOK

Tablo 1’de görüldüğü üzere ‘Sevgi, Saygı, Adil Olma, Barış, Hoşgörü, Yardımseverlik, Vatansızlık ve Dürüstlük’ ilköğretim programlarının ortak değerleri olarak dikkat çekmektedir. Hayat Bilgisi öğretim programında ‘Toplumsallık’, İDKAB öğretim programında ‘Kadirşinaslık, Kanaat, Merhamet, Mürüvvet’; Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi öğretim programında ‘Onur, Eşitlik’ değerleri ilgili derse özgü olarak verilmekte iken Sosyal Bilgiler öğretim programında ele alınan değerler diğer öğretim programlarında bir şekilde yer bulmuştur.

İDKAB dersi (4-8. sınıflar), Öğretim Programı Giriş’inde; din öğretiminde öncelikle, insana, düşünceye, hürriyete, ahlaki olana ve kültürel mirasa saygıya dikkat çekilmiştir. Program, öğrencilerin ahlaki değerleri bilen ve bunlara saygı duyan erdemli kişiler olmalarını, ahlakî değerleri içselleştirmelerini, evrensel değerlere kendi dinî bilgi ve bilinçleriyle katılmalarını ve evrensel insani değerlerin İslam’ın insani değerleri ile örtüştüğü bilincine ulaşmalarını amaç edinmiştir. İDKAB müfredat programında “Ahlak” öğrenme alanıyla din-ahlak ilişkisi, kişisel gelişim ve toplumsal barış için millî, ahlaki ve dinî değerlerin önemi, hak ve özgürlüklerin kullanımı, barış içinde yaşama, dürüst ve güvenilir bir insan olma, affetme ve bağışlama gibi değerlerin öğretimi hedeflenmektedir (MEB, 2010, 19). Din öğretiminde değer öğretiminde dikkat edilmesi gereken hususlar ve öğrenme sürecinde kullanılacak yaklaşım, yöntem ve teknikler ile ilgili bilgiler “Öğretmen Bilgi Notları” kısmında verilmiştir. (MEB 2010: 188). Dolayısı ile İDKAB Dersi Programı’nda değerlerin öğretimi ön plana çıkmaktadır. Tablo 1’de de görüldüğü üzere öğrenciler tarafından içselleştirilmesi öngörülen 61 değerle İDKAB programı en çok değer sayısına sahip program olup bu değerlerden 30’unun İDKAB programına has olduğu görülmektedir (MEB 2010: 23-27).

Hayat Bilgisi dersi, 1924 yılından itibaren Türk Milli Eğitim sisteminde kendine yer bulmuştur (MEB 2009a: 5). Hayat Bilgisi programında öğrencilerin kazanmaları hedeflenen 15 kişisel nitelik yani temel değerle beraber 134 alt değer kazanımı belirlenmiştir (MEB 2009a: 15). Programda “Kişisel Nitelikler” başlığı altında değerlerin kazanım hedefleri maddeler halinde verilmiştir (MEB 2009a: 33-7). Programda kazandırılması hedeflenen “kültürel değerleri koruma ve geliştirme, toplumsallık, yeniliğe açıklık” dışında diğer değerler birinci

kademe İDKAB, Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi ve Türkçe programları ile paylaşmıştır. Diğer ilköğretim programlarının aksine Hayat Bilgisi programında değerler kapsamı ile ele alınmıştır. Söz gelimi programda “Hoşgörü” değeri ile ilgili olarak; *arkadaşları ile iyi ilişkiler geliştirme, arkadaşlarıyla oynarken uygun davranışlarda bulunma, bireysel ve grup çalışmalarında olumlu değerleri gözetme, hataları doğal karşılama, farklılıkları kabul etme, sorunlara farklı çözümler önerme ve görevlerini yerine getirmekten mutluluk duyma...* gibi alt hedef kazanımlar verilmiştir (MEB 2009a: 33-7). Böylece Hayat Bilgisi programında değerlerin kazanım hedefleri belirlenmiş ve öğretmenlere değer kazandırmada uygulayacakları metotları belirlerken yol gösterici boyut sağlanmıştır.

Türkçe dersi öğretim programında değerlerin öğretimi ile ilgili bilgi ya da Türkçe dersinde verilmesi gereken değerlerin neler olduğuna ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir (Akbaş 2008: 22). Programda görüldüğü üzere değerler örtük bir şekilde yer almıştır (MEB 2009c: 27). Program incelendiğinde, Türkçe Öğretim Programının Özellikleri, Genel Amaçları bölümünde genel olarak ele alınan değerler, 1-5. sınıf “Konuşma” Öğrenme Alanı’nda “Konuşma Kurallarını Uygulama” kazanımı verilirken “Görgü kurallarına ve değerlere (millî, manevî, kültürel, ahlâkî, sosyal vb.) uygun konuşur” şekliyle geçmektedir (MEB 2009c: 27). Yine programda bir eğitim öğretim yılı içerisinde ele alınacak zorunlu 4 temadan birisinin “Değerlerimiz” teması olduğu, açıklamasında ise (Türkçemiz, Türk kültürü (bayramlar ve törenler, türkü, halk oyunları, vatan, kahramanlık, bayrak vb.), Türk büyükleri (Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Mevlânâ, Hacı Bektaş-ı Velî, Yunus Emre, Mimar Sinan, Nasrettin Hoca vb.) değerlerinin ele alınması istenmiştir (MEB 2009c: 143).

Sosyal Bilgiler 1948 programında ilkokulun dördüncü ve beşinci sınıflarında “Tarih, Coğrafya, Yurtdaşlık Bilgisi” adı altında okutulan konular, 1968 programında birleştirilerek tek derse dönüştürülmüştür (MEB1968: 63-65). 2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulanmaya konulan sosyal bilgiler programında *yirmi değere* yer verilmiştir. Her ünite için birer değer belirtilmesine rağmen doğrudan bu değerlerle ilgili kazanımlar ve bu değerlerin ne tür etkinliklerle öğrencilere kazandırılacağına ve nasıl değerlendirileceğine yeterince yer verilmediğini belirtmiştir. Programın uygulanması ile ilgili açıklamalar kısmında değerlerin öğrencilere aktarımında kullanılacak yöntemler ele alınmış; öğretmen, sosyal bilgiler dersini işlerken öğrencilere “*millî, ahlâkî, insanî, manevî, kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmalıdır.*” şeklinde ifade edilmiştir (MEB 2009b). Görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler öğretim programında toplam yirmi değere yer verilmiş, her ünite için birer değer belirtilmesine rağmen doğrudan bu değerlerle ilgili kazanımlar ve bu değerlerin ne tür etkinliklerle öğrencilere kazandırılacağına ve nasıl değerlendirileceğine yeterince yer verilmediği görülmektedir (MEB 2009b).

Türkiye’de Değer Eğitimi ve İlgili Araştırmalar

Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren değerler ve değer eğitimi ilgili gönüllü teşekküllerin oluştuğu görülmektedir. Söz gelimi 2003 yılında kurulan Değerler Eğitimi Merkezi, 2007 yılında yayına başlayan Değerler Eğitimi Dergisi, 2006 yılında kurulan Değerler ve Projeler Derneği, 2009 yılında kurulan Ortak Değerler Derneği, 2010 Haziran ayında kurulan İnsani Değerler Derneği...gibi. Yine değerler ve değer eğitimi üzerine ulusal veya uluslararası birçok bilimsel etkinlik düzenlenmiş ya da düzenlenmektedir. Değerler Eğitimi Merkezince 2004 yılında düzenlenen uluslararası sempozyum, Eskişehir Osmangazi

Üniversitesince 2011 yılında ‘Sosyal ve Kurumsal Yönleriyle Değerler Eğitimi’ adıyla düzenlenen sempozyum, 2012 yılı içerisinde Değerler Eğitimi Merkezi ve Sütçü İmam Üniversitesi’nce değerler eğitimi üzerine düzenlenen sempozyum örnek olarak gösterilebilir. Aynı zamanda bu alanda çeşitli kampanya ve eğitim uygulamalarının yapıldığı ve Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde başta AR-GE ekiplerince geliştirilenler olmak üzere proje çalışmalarının gerçekleştirildiği göze çarpmaktadır.

Akademik anlamda 2000–2011 yılları arasında değerler üzerine toplam 157 adet lisansüstü tez hazırlanmış özellikle 2007 yılından itibaren bu alanda yapılan araştırmalar hız kazanmıştır. Değerler üzerine yapılan yüksek lisans tezlerinin %60’a yakını Eğitim Bilimleri, %10’u ise Din Bilimleri Bölümlerince yapılmıştır (Adıgüzel, Ergünay, 2012, 23). 2000-2011 yılları arasında yapılan lisansüstü tezler incelendiğinde, 10 yüksek lisans, 2 doktora araştırması programlardaki değerleri incelerken, 7 yüksek lisans tezinin ders kitaplarındaki değerleri incelediği görülmektedir (Adıgüzel ve Ergünay 2012: 28).

Ülkemizde Değerler Eğitimi üzerine yapılan ilk araştırmalardan biri ‘Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar’ adı ile Güngör’e (1998) aittir. İlköğretim programlarının değişmesinden önce yapılan diğer bir araştırma da Akbaş’ın (2007) değer eğitiminde geliştirdiği bir modeli uygulama çalışmasıdır. Akbaş (2007) araştırmasının sonucunda, Arslan (2007) gibi değerler eğitiminde programların önemli olduğuna vurgu yapmakta ve yeni hazırlanacak programlarda bu noktanın dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Sağnak (2007), Gömleksiz (2007) ve Özensel (2007) tarafından ortaöğretim düzeyindeki öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen çalışmalarda, lise öğrencilerinin değerler alanında eksiklikleri bulunduğu işaret edilmektedir. Özeldde ise Sağnak (2007) ortaöğretim kurumlarındaki örgütsel değer sistemleri ile öğrencilerin kişisel değer sistemlerinin örtüşmediğini; Gömleksiz (2007) ve Özensel (2007) de liselerde kızların değerlere sahip olma ve benimseme düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğunu belirtmektedirler. Avcı (2007), üniversite düzeyinde yaptığı çalışmasında, Sağnak (2007), Gömleksiz (2007) ve Özensel (2007)’in lise düzeyinde yaptıkları çalışmaların sonuçlarına paralel bir şekilde gençliğin giderek toplumsal değerlerden uzaklaştığını tespit etmiştir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, verilerin elde edildiği araştırma grubu, araştırma süreci, veri toplama kullanılan araçlar, veri toplama işlemi ve verilerin çözümlenmesinde uygulanan istatistiksel tekniklere ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Değerler üzerine gerçekleştirilen çalışmaların çok azında hedef kitlelerin öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de bölgesel farkların yoğun olarak yaşandığı ve toplumun sosyokültürel açıdan oldukça farklı birimlerden oluştuğu dikkate alındığında, öğrencilerin edindikleri değerlerin kazanım düzeylerinin araştırma konusu yapılması gerekliliği açıktır (Adıgüzel ve Ergünay 2012: 28). Bu sonuçtan hareketle, araştırmamızın amacı, Samsun ilinde SED (Sosyo Ekonomik Düzey) bakımından farklı ilköğretim okullarında öğrenim gören beşinci sınıf öğrencilerinin ilköğretim öğretim programında (İDKAB, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi) yer alan evrensel nitelikteki bazı değerlerin (**hoşgörü, saygı, yardımseverlik, doğruluk ve dürüstlük**) kazanım düzeylerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır. Böylelikle değer eğitimi ile ilgili yapılacak alan araştırmalarına kaynaklık etmesi, araştırma

sonunda tespit edilecek durumun, eğitim-öğretim süreçleri, ilköğretim programlarının geliştirilmesi ve uygulanabilirliğinin artırılması açılarından önemli olacağı düşünülmektedir (Çüçen 2001; Veugelers 2000).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Samsun ili merkez ilçelerdeki ilköğretim beşinci sınıfı tamamlamak üzere olan toplam 56.868 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde evrenin büyüklüğü, temsil yeteneği, maliyet, zaman ve veri analizi şartları dikkate alınmıştır. Altunışık ve diğerlerinin yaptıkları araştırmada 75.000 kişilik bir evren için 382 kişilik örneklemin yeterli olduğu belirtilmektedir (2002: 59). Araştırmamızın örneklemini, evren içerisinden maksimum çeşitlilik yoluyla 8 ayrı ilköğretim (ortaokul) okulundan seçilen 419 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmada, var olan bir durum, olgu ya da olay ortaya koyulmaya çalışıldığı için tarama modeli tercih edilmiştir (McMillan 2000: 196). Böylelikle evreni oluşturan grubun inceleme konusu olarak ele aldığı karakterleri olduğu gibi ortaya koyarak (Arseven, 1994, 13-14) özel durumlar ve değişkenler arasındaki ilişki tanımlanabilir ve karşılaştırılabilir olmaktadır (Cohen, Lawrence ve Morrison 2000: 169).

Toplumsal ve ekonomik açıdan bir kişinin ya da bir grubun yaşadığı alan olarak tanımlanan (SED) (Oğuzkan 1981: 147) aynı zamanda o alanın kültürel öğelerini de içermektedir. Genel olarak (SED)in sınıf, eğitim, meslek, gelir ve konut türü gibi birçok değişkeni kapsadığı kabul edilmektedir (Bacanlı 1995: 98). (SED) temel olarak üst, orta ve alt olmak üzere üç sosyo-ekonomik sınıflamaya tabi tutulmaktadır (Tezcan 1997: 32). Araştırmanın temel değişkeni olan (SED) değişkeninin belirlenmesinde ilköğretim okulları belirlenirken okulun yerleşim yerindeki konumu ve genel öğrenci profiline dikkat edilerek (SED) sınıflamasına gidilmiştir. Bu kapsamda il Milli Eğitim Müdürlüğü Eğitim Öğretim Şubesi verileri ve yönlendirmeleri ile MEB verileri temel alınmıştır.

Araştırma kapsamında örneklemini, 8 farklı ilköğretim okulu öğrencilerinden %53'ü (n=222) erkek, %45.3'ü (n=190) kız öğrenci, cinsiyet bilgilerini doldurmayan 7 öğrenci %1.7 olmak üzere toplam 419 öğrenci oluşturmaktadır. (SED) açısından bakıldığında örneklemini oluşturan öğrencilerin %28, 2'sinin (n=118) alt, %40'8'inin (n=171) orta, %31'inin(130) ise yüksek gelir seviyesine mensup ailelerin çocukları oldukları görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler örneklemden alınan anketlerle elde edilmiştir. Anket, deneklerin görüşlerinin yazılı olarak alındığı bir veri toplama tekniğidir (Arseven 1994: 109). Araştırmada, deneklerin görüş ve düşüncelerini belirlemek için araştırmacı tarafından hazırlanan likert türde hazırlanmış ölçme aracı kullanılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen "Değer Düzeyi Belirleme Veri Aracı" kullanılmıştır. Beşli likert yapısında oluşturulan veri toplama aracında evrensel olma yönleri dikkate alınarak ilköğretim programlarında ortak olarak belirlenen 'hoşgörü, saygı, yardımseverlik, doğruluk ve dürüstlük' değerleri ele alınmıştır. Belirtilen değerlere ilişkin kazandırılması istenilen ortak hedef tutum ve davranışlar İDKAB programı temel olmak üzere Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Türkçe ilköğretim programları içeriklerinden belirlenmiştir. Ölçme aracı maddeleri oluşturulurken, ele alınan her bir değer

hedef kazanımlarının daha belirgin bir şekilde verildiği Hayat Bilgisi programından istifade edilmiştir. Bu yüzden geliştirilen veri toplama aracındaki her bir madde program kılavuzlarından alınmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan değerlerden hoşgörü, saygı, doğruluk ve dürüstlük; İDKAB öğretim programı 4 ve 5. sınıfta, yardımseverlik ise 5. sınıf programında ele alınmıştır.

Veri toplama aracındaki;

“Ülkemin ve atalarımın geçmişiyle ilgili bilgilere ilgi duymam.” maddesi İDKAB 5. sınıf “Ahlak Öğrenme” alanında, “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” ünitesinde “Geçmişlerimizi Anarız” şekilde verilmiştir.

“Kaza geçirenlere yardım ederim” maddesi İDKAB 5. sınıf “Ahlak” öğrenme alanında, “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” ünitesinde “Zor durumda olanlara yardıma istekli olur” şekilde verilmiştir.

“Hoşlanmadığım bir karar alsalar bile anne babama saygı duyarım” maddesi İDKAB 4. Sınıf “Din ve Kültür” öğrenme alanında, “Din ve Güzel Ahlak” ünitesinde “Anne ve babaların, çocuklarının iyiliğini istediğinin farkında olur.” şekilde verilmiştir. Yine 4. sınıf “Aile ve Din” ünitesinde konulardan biri ‘Anne ve Babam Benim İyiliğimi İster’ şeklinde verilmiştir.

“Bayrağım için her türlü fedakârlığı yaparım” maddesi İDKAB 5. sınıf “Din ve Kültür” öğrenme alanında, “Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz” ünitesinde “Bayrağa ve ulusal marşa saygı göstermenin nedenlerini açıklayarak Bayrağımıza ve İstiklâl Marşı’mıza saygı gösterir” şekilde verilmiştir.

“Her koşulda aileme yardım etmem gerektiğini düşünüyorum” maddesi İDKAB 4. sınıf “Din ve Kültür” öğrenme alanında, Aile ve Din Ünitesi’nde kazanımlarından biriside “Ailedeki sevgi, saygı ve yardımlaşmanın aile mutluluğundaki önemini açıklar” şekilde verilmiştir.

Verilerin Analizi ve Sonuç

“Değer Düzeyi Belirleme Veri Aracı” ile elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve elektronik ortamda analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde frekans ve yüzdelerin yanı sıra ki-kare ve Mann-Whitney U testinden de yararlanılmıştır.

“Değer Düzeyi Belirleme Veri Aracı” Geliştirilmesi;

1. Aşama: İlköğretim programlarındaki ‘**hoşgörü, saygı, yardımseverlik, doğruluk ve dürüstlük**’ değerleri ile ilgili 76 maddeden oluşan “(Bazı) Değerleri Belirleme Veri Aracı Madde Havuzu” oluşturularak 2 İDKAB, 2 Eğitim Programları ve Öğretim ABD, 1 Eğitim Ölçme ve Değerlendirme ABD, 2 Sınıf Öğretmenliği ABD öğretim üyeleri ile 3 lisansüstü eğitim yapan MEB sınıf öğretmeninden oluşan alan uzmanı görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlar, görüşlerini “yeterli”, “düzeltme gerekli” ve “yetersiz” seçenekleri ile belirtmişlerdir. İkinci olarak isimlendirilen değeri ölçmeye yönelik olarak yazılmış ifadelerin geçerliliği konusunda 24 uzmandan değerlendirme, “uygundur”, “düzeltmeli” ve “çıkarılmalı” seçenekleri ile alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda bazı ifadelerde düzeltmeler yapılarak veri toplama aracından 12 madde çıkartılmış; böylece veri toplama aracı 64 maddeye düşürülmüştür.

2. Aşama: 64 maddeden oluşan veri toplama aracının içsel tutarlılık yönünden güvenilirlik ve geçerliğinin sınanması için araştırma kapsamına alınmayan (SED) bakımından orta düzey bir ilköğretim okulunda 5. sınıfa ön deneme amaçlı uygulanmıştır. Öğrencilere yapılan ön deneme sırasında ölçme aracının kavramsal çerçeveye uygunluğu ve ölçeğin yapısının anlamlandırılması amacıyla yapı geçerliliği incelenmiştir (Büyüköztürk 2007: 117).

3. Aşama: Bu aşamada ön uygulama ile güvenilirlik analizi sonucunda madde ayırt ediciliği 20'nin altında olanlar ve 'p' değeri anlamsız olan 28 soru veri toplama aracından çıkarılarak 36 maddeye indirilmiştir.

Ölçeğin güvenilirliği ile ilgili olarak Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri .86 olarak bulunmuş bu değer .50'den büyük olduğu için ölçme aracının veri seti faktör analizi için uygun olduğu görülmüştür. Yapılan faktör analizinde elde edilen skorları normal dağılım şartını sağlamakta ve çoklu bağlantı problemi taşımamaktadır. Özdeğer istatistiği (eigenvalue) 1'den büyük olan 17 faktör bulunmuş ve bu faktörlerin toplam varyansın %61.557'sini açıkladığı görülmüştür. Ancak araştırma kapsamında ilköğretim programlarından alınan 5 temel değer üzerinden hazırlanan ölçme aracı ile elde edilen faktör sayısı örtüşmemiştir. Bu yüzden isimlendirilebilir ve yorumlanabilir faktörler elde etmek için faktör rotasyonuna gidilmiştir. Rotasyon analizi sonucunda 13 faktörün elde edildiği, bu faktörlerin araştırmada hedeflenen 5 değeri oluşturan madde grupları ile uyumlu olmadığı görülmüştür. Bu nedenle ölçme aracında ele alınan 5 değere ait madde grupları ilköğretim programlarında geçtiği şekli ile gruplandırılmıştır. Değerlere ait maddeler kendi aralarında analiz yapılarak değerlendirilmiştir.

4. Aşama: Güvenirlik ve geçerlilik çalışmaları sonrasında elde edilen bulgular incelenmiş ve veri toplama aracına 36 madde olarak son şekli verilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Bu çalışmada 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren ilköğretim okullarında uygulamaya konulan yeni program çerçevesinde kazanılması öngörülen bazı değerlerin (kişisel beceri ve niteliklerin) öğrenciler tarafından ne ölçüde kazanıldığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda elde edilen veriler aşağıda verilmiştir. Sosyo Ekonomik Düzeye (SED) ilişkin verileri içeren tablolar araştırma hacmini fazlasıyla büyüteceğinden, sadece verilerin önemli görülen kısımları alınmıştır.

Doğrulukla İlgili Maddelerin Cinsiyet ve (SED) Değişkenlerine Göre Karşılaştırılması

Tablo 1: Doğrulukla ilgili maddelerin cinsiyete göre karşılaştırması.

MADDE	CİNS.	N	SIRA ORT. PUANI	SIRALAR TOPLAM PUANI	U	Z	p
İki arkadaşım tartışırken yansız olmaya özen gösteririm	Erkek	222	207, 191	46155, 5	20777, 5	-, 28	, 78
	Kız	190	204, 86	38922, 5			
	Top.	412					
Arkadaşlarımla ilişkilerimde doğruluğa önem veririm	Erkek	222	206, 59	45862, 5	21070, 5	-, 02	, 98
	Kız	190	206, 40	39215, 5			
	Top.	412					
Sonucu kötü bile olsa doğruluktan ayrılmam	Erkek	222	199, 79	44354	19601	-1, 42	, 15
	Kız	190	214, 34	40724			
	Top.	412					
Bir yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm	Erkek	222	226, 03	50178	16755	-3, 76	, 00
	Kız	190	183, 68	34900			
	Top.	412					
Trafikte birisi hata yaptığında onu hemen gerekli yere bildiririm	Erkek	222	202, 84	45030	20277	-, 719	, 47
	Kız	190	210, 78	40048			
	Top.	412					

“Doğruluk” değeri ile ilgili maddeler öğrencilerin cinsiyetlerine göre incelendiğinde; sadece “Bir yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm.” maddesinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği ($p \leq, 05$) anlaşılmaktadır. Cinsiyetler arasında farklılık çıkan madde incelendiğinde, erkek öğrencilerin ilgili maddeye ait sıra ortalama puanlarının kızların puanına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre erkek öğrencilerin “Bir yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm.” maddesini daha fazla tercih ettikleri görülmüştür.

Doğrulukla İlgili Maddelerin (SED)’e Göre Karşılaştırması

İlköğretim programındaki doğrulukla ilgili maddeler, öğrencilerin sosyo ekonomik düzeylerine göre Kruskal Wallis Testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda “İki arkadaşım tartışırken yansız olmaya özen gösteririm.”, “Arkadaşlarımla ilişkilerimde doğruluğa önem veririm.”, “Sonucu kötü bile olsa doğruluktan ayrılmam.” ve “Trafikte birisi hata yaptığında onu hemen gerekli yere bildiririm” maddelerinin (SED) değişkeni bakımından farklılık göstermediği ($p >, 05$) anlaşılmaktadır. Yani bu maddeler bakımından (SED)’ler farklı olmasına rağmen maddelere ilişkin düşünceler benzerlik göstermektedir. Buna karşılık “Bir yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm” maddesinin (SED) değişkeni bakımından farklılık gösterdiği ($p \leq, 05$) görülmektedir. Ortaya çıkan bu farklılığın hangi (SED)’ler arasında meydana geldiğini tespit etmek amacıyla gruplar arasında Mann Whitney U Testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır.

“Bir yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm” maddesinin (SED)’e göre karşılaştırması: Araştırmaya katılan ilköğretim okullarındaki öğrencilerin “Bir

yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm” maddesine göre (SED)’leri karşılaştırıldığında (SED)’leri alt ve yüksek olan öğrenciler arasında (SED)’i orta düzey olanlar lehine, (SED)’i orta ve yüksek olan öğrenciler arasında (SED)’leri yüksek olan öğrenciler lehine anlamlı farklılık ($p \leq, 05$) olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre “Bir yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm” maddesine ait kazanımın (SED) yükseldikçe arttığı görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin (SED) yükseldikçe yakın arkadaşlarıyla daha fazla paylaşımında buldukları söylenebilir.

Dürütlükle İlgili Maddelerin Cinsiyet ve (SED) Değişkenlerine Göre Karşılaştırılması

Tablo 2: Dürütlükle ilgili maddelerin cinsiyete göre karşılaştırması

MADDE	CİNS.	N	SIRA ORT PUANI	SIRALAR TOPLAM PUANI	U	Z	p
Dürüst davranmadığında bunu arkadaşlarıma söyleyebilirim	Erkek	222	199, 20	44221, 5	194, 68	-1, 413	, 15
	Kız	190	215, 03	40856, 5			
	Top.	412					
Ailem bana ve arkadaşlarıma farklı davrandığında bunu aileme açıkça ifade ederim	Erkek	222	201, 73	44789, 5	20030, 5	-, 928	, 35
	Kız	190	212, 08	40294, 5			
	Top.	412					
Görüş ve ihtiyaçlarımı başkalarının etkisi altına girmeden söyleyebilirim	Erkek	222	203, 59	45198	20445	-, 565	, 57
	Kız	190	209, 89	39880			
	Top.	412					
Önyargıların insan ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum	Erkek	222	200, 04	44409	19656	-1, 245	, 21
	Kız	190	214, 05	40669			
	Top.	412					
Arkadaşlık yapacağım kişilerde bazı olumlu özellikler ararım	Erkek	222	203, 26	45123, 5	20370, 5	-, 663	, 51
	Kız	190	210, 29	39954, 5			
	Top.	412					

İlköğretim programında yer alan değerlerden “dürüstlük” ile ilgili olan değer maddeleri cinsiyet değişkeni bakımından incelendiğinde “Dürüst davranmadığında bunu arkadaşlarıma söyleyebilirim.”, “Ailem bana ve arkadaşlarıma farklı davrandığında bunu aileme açıkça ifade ederim.”, “Görüş ve ihtiyaçlarımı başkalarının etkisi altına girmeden söyleyebilirim.”, “Önyargıların insan ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum.” ve “Arkadaşlık yapacağım kişilerde bazı olumlu özellikler ararım.” maddelerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği ($p >, 05$) anlaşılmaktadır. Dolayısıyla cinsiyet farkı olmaksızın dürütlükle ilgili değerlerin kazanılma düzeylerinin yakın olduğu söylenebilir.

Dürütlükle İlgili Maddelerin (SED)’e Göre Karşılaştırması

İlköğretim programında yer alan *dürüstlük* değeri ile ilgili maddeler öğrencilerin (SED) değişkenlerine göre Kruskal Wallis Testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda “Görüş ve ihtiyaçlarımı başkalarının etkisi altına girmeden söyleyebilirim.” ve “Önyargıların insan ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum.” maddelerinin (SED)’e

göre farklılık gösterdiği ($p \leq, 05$), “Dürüst davranmadığına bunu arkadaşlarıma söyleyebilirim.”, “Ailem bana ve arkadaşlarıma farklı davrandığında bunu aileme açıkça ifade ederim.” ve “Arkadaşlık yapacağım kişilerde bazı olumlu özellikler ararım.” Maddelerinde ise böyle bir farklılığın ($p >, 05$) oluşmadığı görülmektedir. Farklılık ortaya çıkan maddelere ilişkin hangi düzeyler arasında farklılık olduğunu tespit etmeye ilişkin gruplar arasında Mann Whitney U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır.

“Görüş ve ihtiyaçlarımı başkalarının etkisi altına girmeden söyleyebilirim.” ve “Önyargıların insan ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum.” maddelerinin (SED)’lere göre ile karşılaştırması: Dürüstlük değeri ile ilgili (SED)’e göre aralarında anlamlı farklılık ortaya çıkan gruplar incelendiğinde; “Görüş ve ihtiyaçlarımı başkalarının etkisi altına girmeden söyleyebilirim.” maddesi ile ilgili olarak (SED)’leri alt ile yüksek olanlar ($p \leq, 05$) ve orta ile yüksek olanlar ($p \leq, 05$) arasında (SED)’leri orta olan grup lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. “Önyargıların insan ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum.” maddesi ile ilgili olarak ise sadece (SED)’i düşük olan öğrenciler ile yüksek olan öğrenciler arasında anlamlı farkın olduğu ($p \leq, 05$) görülmektedir. Sıra ortalama puanları incelendiğinde, her iki maddeyle ilgili olarak, (SED)’leri orta olan öğrencilerin puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu maddelerin içermekte oldukları dürüstlük değeri kazanımının (SED)’leri orta olan öğrencilerde daha fazla olduğu söylenebilir.

Hoşgörü İle İlgili Maddelerin Cinsiyet ve (SED) Değişkenlerine Göre Karşılaştırılması

Tablo 3: Hoşgörü ile ilgili maddelerin cinsiyete göre karşılaştırması

MADDE	CİNS.	N	SIRA OR PUANI	SIRA TOPLA PUANI	U	Z	p
Benim hakkımda olumsuz şeyler söylense bile onları kesmeden dinlerim	Erkek	222	195, 22	43339, 5	18586, 5	-2, 159	0, 03
	Kız	190	219, 68	41738, 5			
	Top.	412					
Arkadaşımın benim hakkımdaki duygularını saygı duyarım	Erkek	222	200, 46	44505, 5	19748, 5	-1, 280	0, 20
	Kız	190	213, 56	40576, 5			
	Top.	412					
Yenildiğimde rakibimi tebrik etmek istemem	Erkek	222	213, 43	47382, 5	19550, 5	-1, 397	0, 16
	Kız	190	198, 40	37695, 5			
	Top.	412					
Birisini aynı hatayı tekrar yaptığında onu hoş görmem	Erkek	222	210, 34	46696, 5	20236, 5	-0, 733	0, 46
	Kız	190	202, 01	38381, 5			
	Top.	412					
Vatandaşlık görevlerini yerine getirirken mutlu olurum	Erkek	222	199, 91	44379, 5	19626, 5	-1, 566	0, 11
	Kız	190	214, 20	40698, 5			
	Top.	412					
İnsanların inançlarının	Erkek	222	199, 57	44304	19551	-1, 400	0, 16

farklı olması normaldir	Kız	190	214, 60	40774			
	Top.	412					
Bir problemin farklı çözümleri olabilir	Erkek	222	207, 11	45978, 5	20954, 5	-0, 138	0, 16
	Kız	190	205, 79	39099, 5			
	Top.	412					

İlköğretim programında yer alan *hoşgörü* değeri ile ilgili maddeler öğrencilerin cinsiyetleri arasında Mann Whitney U testi ile analiz edildiğinde “Benim hakkımda olumsuz şeyler söylene bile onu kesmeden dinlerim.” maddesi cinsiyete göre farklılık göstermekte iken ($p \leq, 05$), *hoşgörü* ile ilgili diğer maddelerin farklılık göstermediği ($p >, 05$) anlaşılmaktadır. “Benim hakkımda olumsuz şeyler söylene bile onu kesmeden dinlerim.” maddesine ilişkin sıra ortalaması puanları incelendiğinde kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilerin puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu maddeye verilen cevaplara göre kız öğrencilerin daha hoşgörülü oldukları söylenebilir.

Hoşgörüyle İlgili Maddelerin (SED)’e Göre Karşılaştırması

İlköğretim programında yer alan *hoşgörü* ile ilgili değerler, öğrencilerin (SED)’lerine göre analiz “Benim hakkımda olumsuz şeyler söylene bile onu kesmeden dinlerim.”, “Arkadaşımın benim hakkımdaki duygularına saygı duyarım.”, “Birisini aynı hatayı tekrar tekrar yaptığında onu hoş görmem.”, “Vatandaşlık görevlerimi yerine getirirken mutlu olurum.” ve “Bir problemin farklı çözümleri olabilir” maddelerine göre anlamlı farklılık görülmemekte ($p >, 05$) iken “İnsanların inançlarının farklı olması normaldir” maddesinde anlamlı farklılığın olduğu ($p \leq, 05$) görülmektedir. Burada anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında ortaya çıktığını tespit etmek amacıyla gruplar arasında Mann Whitney U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır.

“İnsanların inançlarının farklı olması normaldir” maddesinin (SED)’lere göre karşılaştırması: İlköğretim programında yer alan *hoşgörü* değeri ile ilgili maddelerden “İnsanların inançlarının farklı olması normaldir” maddesi ile ilgili Mann Whitney U testi ile yapılan analizler sonucunda, (SED)’i alt ve orta olanlar arasında orta olanlar lehine; alt ve yüksek olanlar arasında ise yüksek olanlar lehine anlamlı farklılık görülmekte iken ($p \leq, 05$); (SED)’i orta ve yüksek olanlar arasında anlamlı farklılığın olmadığı ($p >, 05$) görülmektedir. Bu sonuca göre “İnsanların inançlarının farklı olması normaldir.” maddesi ile ilgili olarak (SED)’in artmasıyla farklı inançlara olan saygının da arttığı söylenebilir.

Saygı İle İlgili Maddelerin Cinsiyet ve (SED) Değişkenlerine Göre Karşılaştırılması

Tablo 4: Saygı ile ilgili maddelerin cinsiyete göre karşılaştırması

MADDE	CİNS.	N	SIRA ORT PUANI	SIRALAR TOPLAM PUANI	U	Z	p
Emanet aldığım bir eşyayı kendi eşyam gibi koruyorum.	Erkek	222	204.26	45346	20593	-, 722	, 47
	Kız	190	209.12	39732			
	Top.	412					
Hata yapmış olsa bile tarihimdeki önderlere saygı duyarım.	Erkek	222	206.89	45928.5	21004, 5	-, 079	, 94
	Kız	190	206.05	39149.5			
	Top.	412					
Farklı kültürlerin bayram ve kutlama günleri beni ilgilendirmez.	Erkek	222	218.03	48402	18531	-2, 366	, 02
	Kız	190	193.03	36676			
	Top.	412					
Hoşlanmadığım bir kimsesiz olsalar bile anne babalarıma saygı duyarım.	Erkek	222	208.20	46220	20713	-, 356	, 72
	Kız	190	204.54	38858			
	Top.	412					
Bayrağım için her türlü fedakârlığı yaparım.	Erkek	222	202.71	45001.5	20248, 5	-, 973	, 331
	Kız	190	210.93	40076.5			
	Top.	412					
Okul kurallarına uymadığımda beni sıkıyor.	Erkek	222	199.82	44359.5	19606, 5	-1, 463	, 143
	Kız	190	214.31	40718.5			
	Top.	412					
Bazen zorlukların üstesinden gelemeyeceğime inanıyorum.	Erkek	222	205.79	45684.5	20931, 5	-, 135	, 89
	Kız	190	207.33	39393.5			
	Top.	412					
Okul kurallarına uyulmadığında düzen bozulur.	Erkek	222	197.22	43783.5	19030, 5	-2, 135	, 03
	Kız	190	217.34	41294.5			
	Top.	412					
Öğretmenim haksız bir karar verse bile ona saygı duyarım.	Erkek	222	210.39	46707.5	20225, 5	-, 763	, 44
	Kız	190	201.95	38370.5			
	Top.	412					
Doğal afetler bizim doğayı kötü kullanmamızın bir sonucudur.	Erkek	222	212.89	47261.5	19671, 5	-1, 240	, 21
	Kız	190	199.03	37816.5			
	Top.	412					
Suçlu bile olsa insanlara yaşama hakkı vardır.	Erkek	222	206.78	45906	21027	-, 060	, 95
	Kız	190	206.17	39172			
	Top.	412					

İlköğretim programında yer alan saygı değeri ile ilgili maddeler öğrencilerin cinsiyetleri arasında Mann Whitney U testi ile analiz edildiğinde, “Farklı kültürlerin bayram ve kutlama günleri beni ilgilendirmez.” ve “Okul kurallarına uyulmadığında düzen bozulur” maddelerinde cinsiyete göre farklılaşma ($p \leq 05$) ortaya çıkmıştır. Diğer maddelerde ise sıra

ortalama puanları değişmekle birlikte anlamlı bir farklılık olmadığı ($p > ,05$) görülmüştür. Sıra ortalamaları incelendiğinde “Farklı kültürlerin bayram ve kutlama günleri beni ilgilendirmez.” maddesi ile ilgili olarak erkek öğrencilerin puanlarının kız öğrencilerin puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla erkek öğrencilerde diğer kültürlere karşı saygı eksikliğinden kaynaklanan kısmî bir duyarsızlık olduğu söylenebilir. Yine sıra ortalamaları göre “Okul kurallarına uyulmadığında düzen bozulur” maddesi ile ilgili olarak kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilerin puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kız öğrencilerin saygı değerine bağlı olarak kurallara uymadaki hassasiyetlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Saygıyla İlgili Maddelerin (SED)’e Göre Karşılaştırması

İlköğretim programındaki saygı değeri öğrencilerin (SED)’lerine göre Kruskal Wallis testi ile analiz edildiğinde; “Hata yapmış olsa bile tarihimdeki önderlere saygı duyarım.” ve “Bazen zorlukların üstesinden gelemeyeceğime inanırım” maddelerinde anlamlı farklılık ($p \leq ,05$) ortaya çıktığı görülmektedir. Buna karşılık saygı ile ilgili diğer maddelerde anlamlı farklılık ($p > ,05$) ortaya çıkmamıştır. Aralarında anlamlı farklılık meydana gelen maddeler ile ilgili hangi gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu tespit etmek amacıyla, gruplar arasında Mann Whitney U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır.

“Hata yapmış olsa bile tarihimdeki önderlere saygı duyarım.” ve “Bazen zorlukların üstesinden gelemeyeceğime inanırım” maddelerinin (SED)’lere göre karşılaştırması: İlköğretim programındaki saygı değerleri ile ilgili anlamlı fark olduğu tespit edilen “Hata yapmış olsa bile tarihimdeki önderlere saygı duyarım.” ve “Bazen zorlukların üstesinden gelemeyeceğime inanırım” maddeleri öğrencilerin (SED)’lerine göre karşılaştırıldığında; “Hata yapmış olsa bile tarihimdeki önderlere saygı duyarım.” maddesinde (SED)’i alt ve orta düzey olan öğrenciler arasında orta düzey olanlar lehine; (SED)’i alt ve yüksek olanlar arasında yüksek olanlar lehine anlamlı farklılık ($p \leq ,05$) olduğu görülmektedir. “Bazen zorlukların üstesinden gelemeyeceğime inanırım” maddesi ile ilgili olarak ise (SED)’i orta ve yüksek olanlar arasında orta düzey olanlar lehine anlamlı farklılık ($p \leq ,05$) olduğu görülmektedir. Buna karşılık diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemekle ($p > ,05$) birlikte, puanlar incelendiğinde genel olarak öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin (özgüven) düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca yine sonuçlara göre (SED)’ler yükseldikçe başkalarına olan saygı düzeyinin de arttığı söylenebilir.

Yardımseverlik İle İlgili Maddelerin Cinsiyet ve (SED) Değişkenlerine Göre Karşılaştırılması

Tablo 5: Yardımseverlik ile ilgili maddelerin cinsiyete göre karşılaştırması

MADDE	CİNS.	N	SIRA ORT PUANI	SIRALAR TOPLAM PUANI	U	Z	p
Kaza geçirenlere yardım ederim	Erkek	222	209, 55	46519	20414	-, 698	, 48
	Kız	190	202, 94	38559			
	Top.	412					
Kazayı hemen yetkililere haber veririm	Erkek	222	196, 48	43619	18866	-2, 180	, 03
	Kız	190	218, 21	41459			
	Top.	412					
Okuldaki arkadaşlarımı da başkalarının sorunları beni ilgilendirmez	Erkek	222	201, 35	44700	19947	-, 984	, 32
	Kız	190	212, 52	10378			
	Top.	412					
Aileme karşılık beklemeden yardım ederim	Erkek	222	204, 50	45399	20646	-, 459	, 64
	Kız	190	208, 84	39679			
	Top.	412					
Doğal afetlere uğrayanlara yardım etmek sadece devletin işidir	Erkek	222	205, 89	45706, 5	20953, 5	-, 124	, 90
	Kız	190	207, 22	39371, 5			
	Top.	412					
Yolda bir kaza gördüğümde hemen oradan uzaklaşıyorum	Erkek	222	220, 86	49031, 5	17901	-2, 817	, 00
	Kız	190	189, 72	36046, 5			
	Top.	412					
İşbirliğinin temelinde yardımlaşma olmalıdır	Erkek	222	197, 99	43953, 5	19200, 5	-1, 873	, 06
	Kız	190	216, 44	41124, 5			
	Top.	412					

İlköğretim programında yer alan yardımseverlik değeri ile ilgili maddeler cinsiyetlere göre karşılaştırıldığında; “Kazayı hemen yetkililere haber veririm.” maddesinde kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık ($p \leq, 05$) olduğu görülmekte iken “Yolda bir kaza gördüğümde hemen oradan uzaklaşıyorum” maddesinde erkek öğrenciler lehine anlamlı farklılık ($p \leq, 05$) ortaya çıkmıştır. Buna karşılık yardımseverlik değeri ile ilgili diğer maddeler arasında anlamlı farklılık ($p >, 05$) ortaya çıkmamıştır. Ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda yardımseverlik değeri ile ilgili olarak kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha duyarlı olduğu söylenebilir. Benzer şekilde erkek öğrencilerle ilgili yardımseverliği gerektirecek bir durum olduğunda kendilerini çok da sorumlu görmedikleri ve bu nedenle de kız öğrenciler kadar yardımsever olmadıkları söylenebilir.

Yardımseverlikle İlgili Maddelerin (SED)’e Göre Karşılaştırması

Yardımseverlik değeri ile ilgili maddeler öğrencilerin (SED)’lerine göre Kruskal Wallis testi ile karşılaştırıldığında “İşbirliğinin temelinde yardımlaşma olmalıdır.” maddesinin (SED)’lere göre anlamlı farklılık gösterdiği ($p \leq, 05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında meydana geldiğini tespit etmek amacıyla gruplar arasında Mann Whitney U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır

“İşbirliğinin temelinde yardımlaşma olmalıdır.” maddesinin (SED)’lere göre karşılaştırması: İlköğretim programında yer alan yardımseverlik değeri ile ilgili “İşbirliğinin temelinde yardımlaşma olmalıdır” maddesi (SED)’lere göre Mann Whitney U testi ile analiz edildiğinde (SED)’i alt ve yüksek olanlarda (SED)’i yüksek olanlar lehine; (SED)’leri orta ve yüksek olanlar arasında (SED)’leri yüksek olanlar lehine anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Buna karşılık (SED)’leri alt ve orta olanlar arasında yapılan karşılaştırmalar sonucunda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamasına rağmen (SED)’leri orta düzey olanların sıra ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda öğrencilerin (SED)’leri yükseldikçe yardımseverlikle ilgili değer düzeylerinin de arttığı söylenebilir.

Sonuç ve Tartışma

İlköğretim programlarında değerlerin ele alınışı genel olarak değerlendirildiğinde, en çok değeri (61 değer) İDKAB öğretim programının barındırdığı, Hayat Bilgisi öğretim programı hariç diğer öğretim programlarında değerlerin hedef kazanım düzeylerinin verilmediği, Türkçe öğretim programında ise değerlerin örtük şekilde ele alındığı görülmektedir.

Öğretim programlarında değerler, içerikleri veya kapsamı boyutu ile irdelendiğinde; değerlerin hedef kazanım düzeylerinin öğrenci gelişim basamaklarına göre belirlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Sözelimi ‘*hoşgörü*’ değeri 3. sınıftan 8. sınıfa kadar ilköğretim programlarının çoğunda ele alınmakla beraber öğrencilerin yaş düzeylerine göre değerlerin sınırlandırılmadığı görülmektedir. Yine ‘*meraklı olma*’ değerinin kapsamı ya da ‘*diğerkâmlık, kadirşinaslık*’, gibi değerlerin içeriklerinin belirgin bir şekilde verilmediği görülmektedir. Bunun önüne geçebilmek için öğretim programlarında değerler olabildiğince ortak dil geliştirilerek ele alınmalı, değerlerin içerik ve hedef kazanım düzeyleri öğrencilerin gelişim basamaklarına göre sınıflandırılmalıdır. Doğanay’ın da (2006) ifade ettiği gibi, değerlerin ve değer eğitiminin eğitim programlarında formal eğitimin bir parçası olarak, planlı öğrenme yaşantılarıyla kazandırılması da gerekmektedir (Doğanay 2006: 260). Hayat Bilgisi öğretim programı hedefleri arasında Sosyal Bilgiler ile Fen ve Teknoloji derslerine zemin oluşturacak bilgilerin öğrenciler tarafından edinilmesi olarak sayılırken İDKAB programının zikredilmemesi çok manidardır (MEB 2009a: 11).

İlköğretim programlarındaki değerlerin kazanım düzeyleri ile ilgili bazı araştırmalar incelendiğinde ise; geliştirilen ölçeklerde değerlerin program hedeflerine uygunluğundan ziyade genel içerikleri sorgulanmıştır. Bunda öğretim programlarında değerlerin kapsam ve çerçevesinin net olarak verilmemesi etkili olduğu gibi, araştırmacıların değer ölçeklerini geliştirdikleri aşamada programın içeriğinden ziyade teorilere göre veya öğrenciler ile öğretmenlerin değerlere ilişkin görüşlerinden hareket ettikleri görülmektedir. Akyürek (2008) İDKAB programındaki ahlaki konulara ilişkin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerin yaklaşımlarını Kohlberg’in teorisini esas alarak bazı değişkenlere göre araştırmış, sonuçta ahlaki gelişim düzeyi ile yaş ve cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulamamıştır. Bir diğer araştırmada öğrencilerin yaş ve cinsiyete göre ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında uygulanan değerlere sahip olma düzeylerini bazı değişkenlere göre incelediği araştırmasında Keskin, geliştirdiği Değerler Eğitimi Ölçeği’nde verdiği değer tanımına ilişkin olarak öğrencilerden 3 ifade yazmalarını istemiştir (Keskin 2008: 72). Böylelikle oluşturulan cümle havuzlarından ölçek geliştirilmiştir (Keskin 2008: 73). Yapılan

araştırma Sosyal Bilgiler Programı değer hedef kazanımlarından ziyade öğrenci görüşlerinden hareketle çerçevesi çizilen değerlerin hangi alt hedefleri içermesi gerektiğini ortaya koyması açısından önemlidir. Dolayısı ile program geliştiricilerin bu araştırmalardan istifade ederek çalışmalarını geliştirmeleri gerekmektedir. İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programı ile ilgili yapılan diğer bir araştırmada Yalar, (2010) geliştirdiği model önerisinde, öğretmenlerin görüş ve önerilerinden “Sorumluluk” değerine ilişkin, “Verilen sorumluluğu yerine getirir, görev alma bilinci gelişir.” gibi 9 kazanım belirlemiştir (Yalar 2010: 49; Ek-1). Ancak öğretmenlerin görüş ve önerilerinden elde edilen verilerle programın genel hedef ve kazanımlarında verilmesi gereken değerlerin ne derece örtüştüğü sorunu ortaya çıkmaktadır. Dolayısı ile öğretim programı hazırlanırken ya da geliştirilirken bu hususun önemi ortaya çıkmaktadır. Aladağ (2009), öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyleri ile ilgili Golzar (2006) tarafından geliştirilmiş olan “Sorumluluk Ölçeği”ni kullanmıştır (Aladağ 2009: 82). Golzar’ın ölçeğinde bulunan madde köklerinin Sosyal Bilgiler programında ‘temizlik’ değeri içerisinde sayılabileceği görülmektedir. Yine ‘sorumluluk’ ölçeğindeki pek çok maddenin (Aladağ 2009: 154) Hayat Bilgisi Programı “öz saygı” değeri içerisinde verildiği görülmektedir (MEB 2009a: 33).

Araştırmamız ile ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Doğruluk değeri ile ilgili olarak; ilköğretim programında yer alan “doğruluk” değeri ile ilgili maddeler öğrencilerin cinsiyetlerine göre incelendiğinde “Bir yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm” maddesi hariç cinsiyete göre farklılaşmadığı; cinsiyetler arasında farklılık çıkan madde incelendiğinde erkek öğrencilerin “Bir yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm” maddesini daha fazla tercih ettikleri görülmüştür. İlköğretim programında doğrulukla ilgili yer alan maddeler öğrencilerin (SED)’lerine göre bakıldığında “Bir yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm” maddesi hariç (SED)’ler farklı olmasına rağmen maddelere ilişkin düşünceler benzerlik göstermektedir. “Bir yiyeceği dağıtırken yakın arkadaşlarıma daha fazla veririm” maddesine ait puanın (SED) yükseldikçe arttığı görülmektedir. Dolayısıyla (SED)’leri yükseldikçe öğrencilerin yakın arkadaşlarıyla daha paylaşımda buldukları söylenebilir.

“Dürüstlük” ile ilgili olan maddeler cinsiyet değişkeni bakımından incelendiğinde ilgili maddelerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği dolayısıyla cinsiyet farkı olmaksızın öğrencilerin dürüstlük ile ilgili değerlerin kazanılma düzeylerinin birbirine benzer oldukları söylenebilir. Dürüstlük değeri ile ilgili maddeler öğrencilerin (SED) değişkenlerine göre karşılaştırıldığında; “Görüş ve ihtiyaçlarımı başkalarının etkisi altına girmeden söyleyebilirim” maddesi ile ilgili olarak (SED)’leri alt ile yüksek olanlar ve orta ile yüksek olanlar arasında (SED)’leri yüksek olan grup lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. “Önyargıların insan ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum.” maddesi ile ilgili olarak (SED)’leri yüksek olan öğrencilerin dürüstlük değerlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Hoşgörü ile ilgili maddelerin analizleri sonucunda “Benim hakkımda olumsuz şeyler söylene bile onu kesmeden dinlerim.” maddesi cinsiyete göre farklılık göstermekte iken hoşgörü ile ilgili diğer maddelerin farklılık göstermediği görülmektedir. “Benim hakkımda olumsuz şeyler söylene bile onu kesmeden dinlerim.” maddesine verilen cevaplara göre kız öğrencilerin daha hoşgörülü oldukları söylenebilir. Hoşgörü ile ilgili değerlerin öğrencilerin (SED)’lerine göre yapılan analizinde (SED)’e göre öğrenciler arasında “İnsanların inançlarının farklı olması normaldir.” maddesinde anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. “İnsanların

inançlarının farklı olması normaldir.” maddesi ile yapılan analizler sonucunda (SED)’i alt ve orta olanlar arasında orta olanlar lehine; alt ve yüksek olanlar arasında yüksek olanlar lehine anlamlı farklılık görülmektedir. Bu sonuca göre “İnsanların inançlarının farklı olması normaldir.” maddesi ile ilgili olarak (SED)’in artmasıyla farklı inançlara olan saygının da arttığı söylenebilir.

Saygı değeri ile ilgili maddelerin öğrencilerin cinsiyetlerine göre yapılan analizlerinde; “Farklı kültürlerin bayram ve kutlama günleri beni ilgilendirmez.” ve “Okul kurallarına uyulmadığında düzen bozulur.” maddelerinde erkek öğrencilerde diğer kültürlere karşı saygı eksikliğinden kaynaklanan bir duyarsızlık olduğu söylenebilir. “Okul kurallarına uyulmadığında düzen bozulur.” maddesi ile ilgili olarak kız öğrencilerin saygı değerine bağlı olarak kurallara uymadaki hassasiyetlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Saygı değeri ile ilgili öğrencilerin (SED)’lerine göre yapılan analizle; “Hata yapmış olsa bile tarihimdeki önderlere saygı duyarım.” ve “Bazen zorlukların üstesinden gelemeyeceğime inanırım.” maddesinde (SED)’i alt ve orta düzey olan öğrenciler arasında orta düzey olanlar lehine; (SED)’i alt ve yüksek olanlar arasında yüksek olanlar lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. “Bazen zorlukların üstesinden gelemeyeceğime inanırım.” maddesi ile ilgili olarak ise (SED)’i orta ve yüksek olanlar arasında orta düzey olanlar lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. (SED)’ler yükseldikçe başkalarına olan saygı düzeyinin de arttığı söylenebilir.

Yardımseverlik değeri ile ilgili maddelerin analizi yapıldığında kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha duyarlı oldukları söylenebilir. Benzer şekilde erkek öğrencilerle ilgili yardımseverlik değerini gerektirecek bir durum olduğunda kendilerini sorumlu görmedikleri ve bu nedenle de kız öğrencilere göre daha az yardımsever oldukları söylenebilir. Yardımseverlik değeri ile ilgili öğrencilerin (SED)’lerine göre yapılan karşılaştırmalar sonucunda “İşbirliğinin temelinde yardımlaşma olmalıdır” maddesi (SED)’i alt ve yüksek olanlarda (SED)’i yüksek olanlar lehine; (SED)’leri orta ve yüksek olanlarda (SED)’leri yüksek olanlar lehine anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda öğrencilerin (SED)’leri yükseldikçe yardımseverlikle ilgili değer düzeylerinin de arttığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Oktay Cem, ERGÜNAY, Onur (2012). “Türkiye’de Değerler Üzerine Gerçekleştirilen Lisansüstü Tezlerin Eğitim Bilimleri Ve Öğretmen Yetiştirme Perspektifinden İncelenmesi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Yaz-2012 Cilt:11 Sayı:41 (018-033).
- AKBAŞ, Oktay (2008). “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, Cilt 6, No. 16, 9-27, Aralık 2008, s. 9-27.
- ALADAĞ, Soner (2009). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

- AYDIN, Mehmet Zeki (1999). "Türkiye ve Almanya'da İslam Din Dersi Tartışmaları" Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 26 Kasım 1999. (Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Konrad Adenauer Vakfı tarafından düzenlenen Din Dersi Tartışmaları konulu uluslararası sempozyumda sunulan tebliğ).
- BİLGİN, Nuri (1995). **Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar**, Sistem Yayıncılık İstanbul.
- BÜYÜKDÜVENÇİ, Sabri (2009). "Küreselleşen Eğitim, Küreselleşmenin Eğitimi", **Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi**, Eğitim Bir-Sen, Ankara.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener (2007). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum** (8. Baskı), PegemA Yayıncılık, Ankara.
- DEMİRCİOĞLU İsmail H., TOKDEMİR Muhammet A. (2008). "Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik", **Değerler Eğitimi Dergisi**, Cilt 6, No. 15, 69-88,
- DEVECİ, Handan. ve DAL, S. (2006). "Öğretmen Adaylarının Ulusal Değerlere İlişkin Görüşleri", **III. Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 4-6 Mayıs 2006, Çanakkale.
- DOĞAN, İsmail. (2001). **Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- DOĞANAY, Ahmet (2006). "Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım", **Değerler Eğitimi**, (Editör: Cemil Öztürk), Pegem A Yay., Ankara, s.255-286.
- EVİN, İlke. ve KAFADAR, Osman. (2004). "İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi" **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2(3), 293-304.
- FEATHER, Norman (1975). **Values in Education and Society**, The Free Press, New York.
- GÜNGÖR Erol (1998). **Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar: Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme**, Ötüken Yay., İstanbul.
- HÖKELEKLİ, Hayat, GÜNDÜZ, Turgay (2007). "Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri" **Değerler ve Eğitimi**, KAYMAKCAN, R., HÖKELEKLİ, H.,ARSLAN, Ş.,ZENGİN, M. (Ed). Dem Yay., İstanbul, 371-396.
- KESKİN, Yusuf (2008). **Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- KESKİN Sevgi Coşkun, KESKİN Yusuf (2009). "Cumhuriyet Dönemi İlkokul (İlköğretim 1. Kademe) Sosyal Bilgiler ve Onun Kapsamına Giren Ders Programlarında Bir Değer Olarak "Barış"ın Yeri", **Değerler Eğitimi Dergisi**, Cilt 7, No. 17, 69-92.
- KUÇURADI İonna (1971). **İnsan ve Değerleri**, İstanbul.

- LICKONA, Thomas (1993). "The Return of Character Education", **Educational Leadership**, 51(3), 6-11.
- MEB (1968). **İlkokul Programı**, Milli Eğitim Basınevi, İstanbul
- MEB (2006). **Sosyal Bilimler Dersi Öğretim Programı**, Ankara.
- MEB (2009a). **İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara.
- MEB (2009b). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 4.-5. Sınıf Programı**, Ankara.
- MEB (2009c). **İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)**, Ankara.
- MEB (2010). **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara.
- ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem (2003). **Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara.
- ROKEACH, Milton (1969). **Beliefs, Attitudes, and Values**, JosseyBass Inc. Publishers, San Francisco.
- ROKEACH, Milton (1973). **Nature of Human Values**, The Free Press, New York.
- ROS, Maria, SCHWARTZ, Shalom H., ve SURKISS, Shoshana (1999). "Basic Individual Values, Work Values, and the Meaning of Work", **Applied Psychology: An International Review**, Vol.48, No.1, s.49-71.
- RUSSELL, Robert F. (2001). "The Role of Values In Servant Leadership", **Leadership & Organization Development Journal**, 22(2), 76-83.
- RYAN, Kevin (1993). "Mining The Values İn The Curriculum", **Educational Leadership**, 51(3), 16-18.
- SCHAPS, Eric, SCHAEFFER, Esther, MCDONNELL, Sanford. (2001). "What's Right And Wrong In Character Education Today", **(Education Week) Climbing to The Peaks of a Caring Community Education**, 12 Sep. 2001, pp. 17-19.
- SCHWARTZ, Shalom H. (1996). "Value Priorities and Behaviour", In C. Seligman, J.M. Olson ve M.P. Zanna (Eds.), **The Psychology of Values: The Ontario Symposium**, Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ, s.1-24.
- TURĞUT Mustafa (2010). **Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması**, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- YALAR, Taha (2010). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin,
- YEŞİL, Rüştü ve AYDIN, Davut (2007). "Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama", **TSA/Yıl: 11, 2**, 65-84.